

РОЗВИТОК НАУКИ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОГРАМАХ: ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ярош Я. Б.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та публічного управління,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Федчик Ю. Ю.

*докторант кафедри політології та публічного управління,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Наука як стратегічна сфера розвитку дедалі активніше фігурує в політичних програмах країн Європейського Союзу. Вона розглядається не лише як інструмент економічного зростання, а й як чинник кліматичної трансформації, цифрової безпеки, соціальної справедливості та міжнародної конкурентоспроможності [1]. В Україні наукова політика також декларується як пріоритет, однак її реалізація стикається з фрагментарністю, нестабільним фінансуванням та слабкою інституційною відповідальністю. Хоча розвиток науки та вищої освіти є стратегічним чинником модернізації України, особливо в умовах післявоєнної відбудови та інтеграції до Європейського дослідницького простору (ERA). Політичні партії відіграють ключову роль у формуванні нормативної бази, бюджетних пріоритетів та інституційних реформ. Водночас, як показує аналіз програм 2019-2024 років, наукова політика часто залишається другорядною, а освітні положення – декларативними[3].

Українські політичні партії та діячі періодично включали розвиток науки та вищої освіти до своїх програм, однак ці положення часто були загальними, без чітких механізмів реалізації. Основними акцентами у програмах політичних партій були:

Освіта як пріоритет: більшість партій декларували підтримку освітньої реформи, зокрема продовження імплементації Закону «Про освіту» (2017) та модернізацію вищої освіти. Згадувалося: підвищення автономії університетів, збільшення фінансування, цифровізація освітнього процесу, підтримка викладачів і студентів.

Наука – менш деталізована: розвиток науки згадувався рідше і здебільшого в контексті: інноваційної економіки, інтеграції до європейського дослідницького простору, підтримки молодих учених через гранти.

Деякі партії обіцяли створення фондів підтримки наукових досліджень, розвиток прикладної науки, стимулювання державно-приватного партнерства у сфері R&D.

Інші – акцентували на реформі НАН України, прозорості фінансування та залученні науки до відбудови країни.

Проте, як зазначає аналітика ресурсу Освіта.ua щодо «Освітнього компаса 2019-2024», більшість програм залишалися декларативними, без конкретних KPI, бюджетних розрахунків чи механізмів реалізації [3].

Українські політичні діячі визнавали важливість науки та вищої освіти, однак у програмах це часто обмежувалося загальними гаслами. Винятки становили окремі ініціативи щодо автономії ЗВО, цифровізації, підтримки молодих дослідників і інтеграції до європейських програм. Для реального прориву потрібна деталізована освітньо-наукова політика з чіткими індикаторами, фінансуванням і міжвідомчою координацією [4]. Ключовими тенденціями у програмах українських політичних партій є:

- Найбільш деталізовані освітні положення – у партій, що орієнтуються на європейську інтеграцію.

- Наука згадується рідше, часто як частина інноваційної економіки або в контексті відбудови.

- Міжнародна інтеграція (Horizon Europe, Erasmus+, cotutelle) – присутня у програмах «Слуги народу», «Європейської солідарності», «Голосу».

- Кар’єрна орієнтація – згадується як потреба зв’язати PhD-підготовку з ринком праці, особливо в публічному секторі.

Завдяки аналізу програмних документів політичних партій України (2019-2024) та країн ЄС (вибори до Європарламенту 2024 року, національні вибори у Німеччині, Франції, Нідерландах, Польщі) та аналітичних звітів Європейської асоціації університетів (EUA, 2020), Європейської комісії (2022) та Центру освітнього моніторингу, було з’ясовано основні акценти, що дозволило здійснити порівняння наукової політики в країнах ЄС та України [1; 2; 3; 5].

Основні відмінностями між Європейськими партіями і українськими є те, що Європейські трактують науку як інструмент стратегічного розвитку, з чіткими механізмами реалізації (фонди, агентства, програми). У той час як українські партії здебільшого декларують підтримку науки, але без деталізації інституційних механізмів, бюджетних зобов’язань чи показників ефективності. Open Science, гендерна рівність, мобільність – стали стандартними пунктами у програмах партій ЄС, тоді як в Україні ці теми згадуються епізодично.

Порівняльна таблиця: акценти наукової політики

Країна / Партія	Наукові пріоритети	Інституційні механізми	Культурні акценти
Німеччина (CDU, SPD, Зелені)	Прикладні дослідження, клімат, гендерна рівність	Graduiertenschulen, DFG, Open Science	Наука як частина сталого розвитку
Франція (Renaissance, LFI)	Deep tech, стратегічна автономія	Національні агенції, cotutelle	Етика, автономія університетів
Нідерланди (D66, VVD)	Відкрита наука, цифровізація	Репозитарії, міждисциплінарні PhD	Зменшення бюрократії
Польща (KO, PiS)	Оборонні дослідження, Horizon Europe	Участь у європейських програмах	Наука як частина національної безпеки
Україна (Слуга народу, ЄС, Голос	Гранти, реформа НАН, мобільність	НФДУ, МОН, декларативна підтримка	Освіта як пріоритет, наука – периферійна

Порівняння політичних програм України та країн ЄС демонструє суттєву різницю в трактуванні науки як політичного пріоритету. Для ефективної трансформації української наукової політики необхідна деталізація програм, фінансування досліджень, інституційна відповідальність за якість, культурна адаптація європейських стандартів, підтримку молодих учених, інтеграцію з позаакадемічними секторами та стратегічне бачення ролі науки у відбудові країни. Попри загальне визнання важливості освіти, наука залишається недостатньо представленою в політичних програмах українських партій. Адаптація європейських стандартів (Salzburg Principles, Bologna Process, ERA) має стати основою для формування нової освітньо-наукової парадигми в Україні.

Література:

1. European Commission. ERA Policy Agenda 2022–2024. 2022. <https://research-and-innovation.ec.europa.eu>
2. European University Association (EUA). Doctoral education in Europe: Institutional structures and policy frameworks. 2020. <https://eua.eu>
3. Освіта.ua. Освітній компас: аналіз програм партій. 2023. <https://osvita.ua/news/65099/>
4. Філіпович М., Кушпетюк О. Підготовка наукових кадрів України: потреби і реальність. Стратегічні напрями розвитку науки і освіти в Україні: наукова монографія. Під загальною редакцією М. Філіпович. Рига, Латвія : «Baltija Publishing», 2024. С. 70-92.
5. Центр освітнього моніторингу. Аналітика освітньої політики в Україні. 2024. <https://education-monitor.org.ua>